

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 18. marca 1857.

Kaj počenjajo na Českem, da jim zajic ne pokončava sadnih drevés.

Na „odperto pisemce“ v 13. listu sta nam gosp. prof. Strupi in dr. Jož. Lumbe, vodja politehničnega inštituta, iz Prage odgovorila.

Lepo zahvalijo se častitima gospodoma za prijazni odgovor natisnemo berž kar sta nam pisala.

Gosp. direktor dr. Lumbe nam piše sledeče:

„Od leta 1850 sem poleg severne železnice čez 60.000 sadnih drevés zasadili. Vsak se z lastnimi očmi lahko prepriča, da nobenega drevésa mi ni še zajic oglodal, čeravno ta 60 nemških milj dolga pot ravno skozi kraje pelje, kjer je največ zajcov. In da je pri nas divjačine obilo, sami dobro véste.

Izperva smo drevesa ovezali z glogom in drugim ternjem. Prav dobro je bilo. Al toliko drevja ovijati na to vižo, je težavno in drago. V verbovo šibje pa se vgnjezdijo radi merčesi. Vendar svetujemo ovijanje s ternjem tam, kjer ni veliko drevés ovezati in drevje stoji poleg cest ali polja; ternje ne odvrtačuje le zajcov, temuč varuje drevje tudi, da ga razujzdani ljudje ali nečimerni orači pri oranji ne poškodujejo.

Ko smo imeli čedalje več sadnih drevés zasajenih in ni bilo dosti gloga in ternja dobiti, smo jih začeli s slamo obvezovati, — al tudi to je bilo predrago, je vabilo še več merčesov na drevje, vihar in hudobni ljudje so tergali slamo, pa tudi iz hlapona je šinila marsikrat iskrica v slamo, jo zasmodila in drevó pokončala.

Sedaj rabimo neko mazilo, ktero je dober kup in zajce popolnoma dobro odvrtačuje, verh tega je pa tudi prav lahko za rabo, odganja gosence in skorjo varuje maha in lišajev.

To mazilo narejamo iz apna, kteremu pridenemo nekoliko goveje kerví in govejega žolca, da se mazilo bolje derži in je zajcom zoperno.

Kdor ima hidravličnega apna, to je, takega, ki se popolnoma sterdi in ga dež ne raztopi in ne opère, opravi s takim apnom samim vse, ako mu primeša nekoliko gnojnice, scavnice in človeškega blata.

Navadno apno pa potrebuje, kakor sem gori rekel, goveje kerví in govejega žolca.

Napravi se pa to mazilo prav lahko takole:

Apno se z vodo ugasi; potem se primeša goveje kerví in žolca, in s to mešanico se namaže drevó po steblu od veršiča (krone) doli do tal z zidarskim penzeljnom. Kjer se je zametov bati, se namažejo tudi močnejše veje.

Čas, kadaj naj se drevesa namažejo, je ob pozni jeseni, kadar začne zajcom boljega živeža primanjkovati; dokler jim bolje hrane ne zmanjkuje, se zajic ne loti drevés.

V deževnem vremenu se mazilo ne derži dobro, in če berž potem, ko je drevó namazano bilo, začne deževati, ga dež čisto spère. Zato je treba čez ene dni, ko so drevésa namazane bile, jih vse še enkrat pregledati, in kjer se je mazilo odkrušilo ali odpralo, se mora vnovič namazati.

Tudi pozimi je treba večkrat pogledati, ali se mazilo še derži ali ne, in ponavljati tam, kjer ga ni. Vendar

Vam povém, da malokdaj je popravka treba, ako je bila mešanica dobro napravljena in drevó dobro namazano. Obilne skušnje so to poterdile. In ravno zato je to mazilo tako dobro.

Kakor hitro je sneg skopnil, ni treba več za mazilo porajtati, in ponoviti se ima še le spet drugo jesen.

20 funtov apna, 2 bokala (pinta ali firkeljna (volovske kerví in 1 ali dva bokala volovskega žolca je dosti za 1000 drevés.

To mazilo nikoli ne škoduje drevesom, marveč jim je še koristno na več strani.

To, dragi sadjorejci, je naša pomoč zoper zajce; rečem Vam še enkrat, da je gotova, dober kup in lahka.

Bog obvaruj pa, da bi kdo drevesa mazal s katranom (Steinkohlentheer), zakaj njegovi oljnati deli šinejo skoz skorjo noter do lesa in umorijo drevó, če ima tudi debelo skorjo, česar sem se žalibog! sam prepričal pri nekem znancu, ki je veliko drevja si s katranom čisto pokončal. Le večje drevesne rane, ktere se le počasi ali pa celó ne zarasejo, se smejo zamazati s katranom, ki smo ga s pepélom zgostili. Take rane prav dobro celi to mazilo. Zdravi skorji pa je katran hud strup“.

Gosp. dr. Strupi pa nam je pisal tole:

„Da bi „odpertemu pisemcu“ svojih dragih rojakov ustregel, sem govoril z mnogimi tukajšnjimi sadjorejci; vsi so mi enoglasno poterdili, da mazilo, ki ga je gosp. Lumbe popisal, je res najboljša pomoč. Volovska krí, pa tudi volovski žolc menda največ pomagata; se vé da tudi apno je dobro. Da pa se to mazilo skorje še bolje derži, pridevajo nekteri sadjorejci unim trem rečem še nekoliko ilovce in kravjeka.

Sicer pa to mazilo menda ni nič novega, — al ker ga naši sadjorejci vsi hvalijo, da gotovo pomaga, če je le drevó z njim tako namazano, da se derži, je prav, da si ga zapomnijo sadjorejci povsod, ker res ni drago in je lahko za rabo. Če ob vseh Svetih dá gospodar svoje drevesa ob suhem vremenu pridno namazati, bo mazilo se dobro prijelo in dobro deržalo. Če bi pa bil dež pozneje kaj poplahlil, naj zažene hlapca, da spet namaže; saj pozimi tako ni dela čez glavo.

Streljati zajce pa je tudi tukaj, kakor povsod, vsakemu, kdor ni posestnik ali najemnik lova ali jage, prepovedano. Sadjorejec pa ima pravico od posestnika ali namestnika lova terjati, da se mu škoda poverne, ki mu jo je zajic napravil.

To je, kar Vam imam, dragi rojaki, na vprašanje Vaše povedati. Dobro vém, koliko škodo včasih zajic dela sadnim drevesom, in rad verjamem, da je letošnjo zimo ta žival bila res velika nadloga sadjorejcom“.

Naravoslovni pomenki.

Prijatli življenja.

Človeka na zemlji obdajajo, spremljajo in oživljajo vedno čveterere stvari, ktere so varhi pa zavetniki življenja njegovega.

Te stvari so svetloba, gorkota, zrak in voda — pravi darovi nebá, nam najzvestejši prijatli.

Najperva je svetloba, iztok sonca in krog sonca plavajočih svetov. Ona je nedvomljivo najbližnja prijateljica in sorojakinja vsega življenja, in o tem oziru velja gotovo več kakor menimo navadno. Vsaka stvar živi popolneje, več ko uživa dobrotljive svetlobe. Odzemite kaki rastlini, kaki živali svetlobo: v kratkem bo zgubila najprej svojo jakost, zaostala bode v rasti, ter poginila konečno popolnoma, če jo še tako redite obilno, še tako pridno glešate. Tudi človek obledi, če v tmuni živi; on obnemaga in se otópi ter zgubi poslednjič vso jakost, kar je viditi očitno na tistih nesrečnikih, ki zaperti mnogo let v temnicah bivajo pod zemljo. Slavni zdravnik Hufeland (po kterege bukvah sostavili smo deloma toti spisek) terdi clo, da organiško (životno) življenje mogoče je le ondi, kjer vlada svetloba; v podzemeljskih votlinah, v katerih biva vedna temota, naznanja se le to, kar imenujemo neorganiško (neživotno) življenje. Ondi nič ne diha, nič ne čuti; jedino kar nahajamo v tmuni, je plesnjivec ali mahovina, najnižje bilje v prirodi; pa tudi na tem se kaže, da rodi se večidel na trohljivi lesovini, ktera je nekoliko uživala, morebiti še uživa prijetne svetlobe na zraku. Navadno tudi obračajo se rastline, posebno njih cvetje, prek solncu ter serkajo željno njega oživljajoče žarke. Tako gleda visoka sončnica v milotoplo sončno obličje, ter se vertí vedno za njim; gotovo jo mika prav po nebeski luči. Svetloba je tedaj najperva moč, ktera pomaga življenju; v tmuni pak, nad ali pod zemljo, kamor ne segajo ogrevajoči sončni žarki, ni dihanja, ni življenja.

Druga ne manj dobrotljiva prijateljica životvorne moči je gorkota. Ona sama utegne razviti prvi kal življenja. Ko je zima vesvoljno naravo zavila v belosnežno zagrinjalo, ter je vso mertvo in tiho, ni drugega treba, kot da pomladanska topla sapa potegne po njej, in obudijo se vse spijoče moči. Bolj ko se bližamo nadborjanskim krajinam, po katerih vladata večni led in mraz, bolj nahajamo mertvo vse; ne biva ondi ne mala živad, ne raste ne bilje; le v globinah ogromnega morja iščejo in dobivajo velikanske živali nekoliko gorkote, kitovi namreč, delfini pa morski medvedje. Da kratko govorim: Kjer je življenje, ondi je tudi gorkota; obé ste zvezane nerazločljivo vkup. Gorkota daje življenje, in od življenja izvira gorkota, da je težko včasih določiti, kaj da je uzrok v obéh, in kaj je učinek. Gorkota budí najpervo življenje, ona pa hrani tudi najmanjo iskrico v životu napol mertvega človeka.

Tretja prevažna hrana življenja je čisti podnebni zrak. Ni bitja, ktero bi popolnoma brez zraka moglo živeti; če odtegnemo zdravi zrak ljudém ali živali, umerjejo hipoma ali kmali potem. Vidi se pa, da zrak je kaj upliven, posebno iz tega, ker dihaajoča žival ima več životvorne moči kot nedihajoča. Dozdeva se nam, da najbolj hrani životvorno moč taisti obstojni del zraka, ki mu pravijo kislic (Lebensluft); tudi so tega v najnoveji dóbi, v kterej čudotvorna kemija učila je čistega kislica si pripraviti, tudi so tega, pravim, čistega dali dihati ljudém, ki so bolehal, pa ktere so hotli zdravniki posebno krepčati ali oživljati. Kislic je tudi zares tista stvar v podnebnem zraku, ktera prihaja, ko dihamo, v krí, ter jo rudeči pa oživlja.

Tudi čista voda je prijateljica življenja. Ona ima tudi nekaj kislica v sebi, ter je nam neobhodno potrebna za užitek in nebrojne opravila človeškega življenja.

Terditi smémo tedaj po pravici, da svetloba, gorkota, zrak in voda so tisti pravi pomogleji, ki hranijo in redijo životvorno moč; druge jedila mesene, mlečne, močnate itd. redijo se vé da tudi, vendar največ dele in ude životne, kterim dostavljajo, kar se jim je pogubilo bilo životne moči. Brez gori omenjenih čveterih pomoglejev življenja pa ne more bivati nobena stvar, ne človek ne žival; njih uživamo, njih se radujemo vedno in povsod na totem prelepem zemeljskem okrogu.

J. Š.

Jedna želja v zadevi našega slovnika.

Slovenci sicer nimajo tako starih jezikovih spomenikov kakor Indi v svojih Vedih, Gerki v Homeru, Germani v svoji Eddi,—al imena gor, bregov, rek, krajev, oseb itd. ohranjujejo nam še jezikovih zakladov neskončno velike važnosti.

Nemci so do teh zakladov že svoje oči obrnili in Förstemanovo in Müllenhofove dela o starih nemških imenih so neprecenljive za jezikoslovce. Tudi naš slavni Vuk Karadžić ni preziral imen gor, rek, oseb, marveč jih je jemal v svoj rečnik, ravno tako neumerljivi Jungmann.

Tudi v slovensko stran našega besednjaka bi se mogle jemati imena te verste, vendar vsegdar s primetkom topiške (krajne) lege, postavimo, za razjasnenje: Primsko: ime ostre gore, — Kobansko, ime občine po bregovji, — Jodlj, ime brega, — Udno, ime bregovatega gojzda, — Judar, ime kmeta na bregu stanuvajočega, — Dokša, ime rodbine iz kerstnih bukev ali urbarskih starih pisem, — Prikoršek, ime kmeta pri pečevji stanuvajočega, — Latorje, ime vesí v močvirni legi, — Idenik, kraj na bregovji, — Idria, mesto med gorami, — Logatec, ime sela med logovjem, — Magounik, ime brega, — Unca, ime reke, — Čaven, ime brega (iz kalen, litev. kalnas, breg) čau = kal, ime brega, — Malič, ime gore, — Kerdruš, ime ostre pečine, — Ukna peč, ime ostre pečine, — Svarožnik, ime kmeta, — Mitalo, ime brezdna ali občine v brezdnu stoječe, — Adrije, ime občine po bregovji itd.

V vseh teh imenih, ktere se nahajajo po Štirskem, Koroškem in Kranjskem, tičijo prestare korenike, na primer: adri v sansk. breg, pečina, kala, sansk. breg, lat. collis, slov. kal, Udheja v sansk. Waldgegend, Waldberg itd. Dosti takih imamo, ktere si Keltomani prisvojujejo, akoravno so obče blago slovenskega in keltiškega jezika, kakor bal, balc, Berg, — dres, Pass, Weg, Durchgang bei einem Gebirge, — gerak, Ufer, schroffer, felsiger Bergrücken, zato Gerečja, ves kraj brega pečovatega ob Dravi, — môn iz moln sansk. mala, Berg, drevanski môl, primeri moléti, hervorragén, zato Molna. Môna, Moniše, Mônata, ponemčeni „Monsberg“ s pleonazmom, kakor „Kahlenberg“ itd.

Zbirajte tedaj domorodci, pa poslušajte: kako narod izgovarja in opustite vse etimologiranje in tolmačenje, ker v teh rečéh se celó Boppi, Grimmi in Potti večkrat spodtikujejo.

Davorin Terstenjak.

Smešnica.

Nov smenj.

Imeli so v nekem kraji nov smenj. Ljudí je iz vseh krajev toliko privrelo, da se je vse terlo. Tudi grajšak tistega kraja gré iz radovednosti na smenj. Spotoma sreča nekega znanega kramarja in ga popraša: „Je li danes kaj dober smenj?“ Kramar odgovori: „Ne vém, ker ga nisem pokusil. Gospod ga še dalje vpraša: „Ali je kaj dosti ljudi?“ Kramar spet odgovori: „Ne vém, jih nisem štel.“ Gospoda ti odgovori razžalijo. Drugi dan dobí kramar od gospoda pečat, da se v tréh dnéh pod sklečo štrafo v grajšini skazati mora, pa tako, da peš ne bo prišel, ne se pripehljal, tudi ne prijezdartil, tudi ne smé priti ne bos, ne obut.

Kramar misli in misli, kaj naj bi storil, in si tole izmisli. Vzame zajca, si ga obesi na herbet za zadnje nogi in verže plajš čez-nj; se vsede na kozla, pa le z eno in boso nogo, drugo pa v škorno vtakne, ki ni poplata več imela, in tako jo proti grajšini odrine. Z eno nogo se je namreč na kozla operal, z drugo pa po tléh krunčal; ni bil tedaj ne bos ne obut, kakor mu je bilo naloženo.

Gospoda je zdaj snadost (firbec) naganjala, kako da jo kramar bo zvil. S kozlom tako pridšemu kramarju